

## LEGIUIREA AGRARĂ DIN 1851 ȘI APLICAREA EI ÎN JUDEȚUL DÎMBOVIȚA

CONSTANȚA MARIN

În urma înfringerii revoluției de la 1848 din Țara Românească, Rusia și Turcia și-au dat seama că pentru întărirea dominației asupra Țărilor Române, trebuia să consolideze puterea bierimii. Deși doreau această consolidare, problema agrară, problema principală a revoluției de la 1848, s-a impus în atenția celor două puteri, concretizându-se în articolul 3 al Convenției de la Balta — Liman, care hotăra crearea la Iași și București a două „comitete de revizie“, cărora li se va încredința sarcina de a revizui regulamentele existente și de a „semnala modificările cele mai nimerite pentru a da administrației țării, regularitatea și unitatea ce i-au lipsit adeseori“<sup>1</sup>.

Conform firmanului Porții, domnitorul Barbu Știrbei a numit Comisia de revizie care și-a început dezbaterile la 20 octombrie 1849 și și-a încetat activitatea la 31 ianuarie 1850. Legiuirea a fost publicată la 23 aprilie 1851. Noua legiuire a fost tipărită și difuzată la sate, dar ea nu intra în vigoare decît la 23 aprilie 1852<sup>2</sup>. După intrarea în vigoare a noii legiuri și prin Opisul domnesc din 27 mai 1852, Barbu Știrbei a ordonat ca pînă la 15 iulie 1852 toți proprietarii să-și formuleze în scris „condițiile sale pentru prisoasele de pogoane de orice fel de rodire sau pășune“<sup>3</sup>.

O parte din proprietari s-au supus instrucțiunilor ministerului și au întocmit condițiile pentru prisoase, pe care intenționau să le impună clăcașilor.

Cazurile cînd condițiile au fost acceptate de clăcași și s-au încheiat învoielii sînt puține. În această perioadă sînt foarte frecvente în județ cazurile cînd locuitorii reclamau domnitorului abuzurile proprietarilor și arendașilor care îi sileau să încheie învoielii agricole. Astfel, locuitorii satului Gura Șuții, prin reclamația înaintată domnitorului, arătau că „ne-au silit de ne-au învoit într-un chip foarte mult asuprașilor și dărăpănător pentru noi sirimanii, întrucît nu știm ce să

<sup>1</sup> *Acte și documente relative la istoria renașterii României*, I, București, 1888, p. 258—259.

<sup>2</sup> N. Iorga, *Viața și domnia lui Barbu Dimitrie Știrbei*, p. 43—44.

<sup>3</sup> Arh. St. Buc., Min. de interne, Ad-tive, inv. 314, ds. 102/1852, f. 304.

ne mai facem“<sup>4</sup>. În urma cercetării făcute de cîrmuitor în satul Gura Suții, acesta raporta la 30 aprilie 1852 că locuitorii au toți trebuință de prisoase, iar arendașul le cere „prețuri foarte mari și mult mai urcate decît în anii trecuți“, astfel din „arătură și finețe din zece le cere patru“<sup>5</sup>.

La o serie de moșii, proprietarii au încălcat prevederile legii cînd au încheiat învoieli și depus condiții. Astfel, la 10 august 1852, Cîrmuirea județului făcea cunoscut Departamentului din Lăuntru că „unii proprietari tîlmăcind rău sau neînțelegînd adevăratul duh al legiuirilor, propune învoieli și pentru locurile legiuite ce se dau clăcașilor de hrană, luîndu-le dijma și alte obligații la toți fără excepție“, iar locuitorii „din puțina cunoștință au făcut învoieli care s-au pus în lucrare, amestecînd pogoanele de prisos cu cele legiuite ale lor“<sup>6</sup>.

Asemenea încălcări ale prevederilor legii și astfel de condiții s-au depus la moșiile Fînta și Cornățelu pentru perioada 1853—1858<sup>7</sup>.

Cauza pentru care condițiile depuse atît pe prima perioadă (1853—1858), cit și pentru următorul period de 5 ani n-au fost acceptate de clăcași, rezidă din prevederile grele conținute în ele, la care se mai adaugă la unele moșii și abuzurile arendașilor. Astfel, la moșiile Lazurile și Comișani, administrația județului, trimite pe comisarul Marin Serghiescu pentru a rezolva neînțelegerile dintre locuitori și arendaș, care a descoperit că învoiala încheiată la 13 aprilie 1858 a fost iscălită de 107 locuitori din cei 260 locuitori ai satului<sup>8</sup>.

În anul 1863 au expirat condițiile de învoială ale perioadei anterioare (1858—1863). Unii proprietari, pentru că nu intrase în vigoare noua lege agrară, au depus noi condiții de învoială mai apăsaătoare decît cele ale periodului trecut. Astfel, la 8 martie 1863 arendașul moșiei Gura Șuții, Vasile Hristodolu, depune la cancelaria satului condițiile de învoială cu locuitorii acestei moșii, motivînd că „nu a găsit condițiile de învoială depuse pentru această moșie, de egumenul mănăstirii Nucet“<sup>9</sup>.

Condițiile depuse de unii proprietari și arendași pe perioada 1863—1868, au fost anulate, odată cu intrarea în vigoare a legii de reformă agrară din august 1864 — expresia juridică a unei structuri capitaliste, menită să definească, să apere și să conserve relația capitalistă de proprietate, ajunsă dominantă, să lase loc în viitor tocmeșilor, chiar consfințite de o lege specială.

<sup>4</sup> Ibidem, ds. 156/1851, f. 2—3.

<sup>5</sup> Vezi Anexe, doc. nr. 1.

<sup>6</sup> Arh. St. Buc., Min. de interne, Ad-tive, inv. 314, ds. 102/1852, p. 855.

<sup>7</sup> Ibidem, ds. 103/1852, f. 329—337.

<sup>8</sup> Vezi Anexe, doc. nr. 2.

<sup>9</sup> Vezi Anexe, doc. nr. 3.

## ANEXĂ

## DOCUMENTUL nr. 1

*1852, aprilie 30, Gura Șuții. Raportul înaintat de Cîrmuirea județului Dîmbovița Departamentului din Lăuntru, în urma cercetărilor făcute la moșia Gura Șuții, pentru a scoate la iveală abuzurile comise de arendașul moșiei*

„Cînstitului Departament din Lăuntru  
Cîrmuirea județului Dîmboviții

După porunca No. 3644, mergînd însumi Cîrmuitorul la s(atul) Gura Șuții și adunînd pe toți săteni(i) față cu arendașul, mi-au arătat cei din acest sat, că deși cu zece zile mai înainte s-au fost făcut cercetare de subcîrmuitor; și s-a fost închiiat pricina prin împăciuire, precum prin raportu No. 3958 s-a supus C(institului) Departament dar pînă acum nevăzîndu-să nici despăgubiți, nici îndestulați la celelante pretenții ale lor, am intrat din nou în cercetare și am descoperit cele următoare :

1. Iu. Pentru reținerea în seamă a zilelor de clacă la socoteală, într-adevăr m-am încredințat din bileturile înfățișate de către unii dintr-înșii și din mărturisirea cu jurămint în frica lui Dumnezeu, că nu li s-au trecut toate cele lucrute în bileturi pentru care arendașul a pus înainte că poate să va fi urmat din scăparea din vedere (a) atistatului său, spre îndreptarea acestora fiindcă vremea nu mă iartă a stărui mai îndelungat s-a orînduit într-adevăr cinovnic al Cîrmuirii în fața locului a socoti cu amănuntul pã fiecare în parte și a supune pe arendaș la despăgubire după dreptate.

Asemenea și pentru cei ce le-a ținut în seamă mai puține zile la plug decît au făcut.

2. Iea. Pentru ceia ce mai reclamă că ia supus la plată pentru legumele ce le-(a) avut semănat în dosul caselor, găsindu-să unii dintr-înșii într-adevăr în această categorie și cercetînd pricina au descoperit ca nefiind hotărîtă. Periferea (sic) vetri(i) Satului și avînd curți ale caselor cu întindere, arendașul le-a măsurat șapte prăjini legiuite în locul ce l-au avut sterp rămînîndu-le grădinile în acest chip peste spațiul scutit de legiuri, o asemenea urmare deși s-a găsit la prea puțini dintr-înșii, însă văzîndu-să ca o faptă de meșteșugăire păgubitoare dar, s-a dat poruncă a le întoarce înapoi ceia ce le va fi luat cu asemenea chip.

3. Iea. Pentru livezile de fin într-adevăr că s-au luat de la uni(i), ce le-au avut la un loc mai bun în luncă dîndu-le legiuitele pogoane în altă parte, îndreptîndu-să la aceasta arendașul că legiuirea noă nu-l supune a nu scoate pã săteni din locurile ce le-au avut pînă acum, precum asemenea și pentru peticile de fînețe și arăturã ce le-au unii curățite din topor, asupra acestora rămînînd a da C(institul) Departament dezlegare.

4. Iea. Pentru reclamația unora între care intră și o văduvă, că fără a avea legiuiții patru trăgători, s-a apucat de clacă ca fruntași(i), îndreptarea arendașului a fost că le-a dat și lor pogoane de fînețe ca la fruntași, cercetînd însă, au dovedit că unii ca aceștia avînd vaci sau vite mărunte, și prin urmare trebuință dă trei pogoane fînețe, le-au cerut în categoria de prisoase iar arendașul făcîndu-și interesul mult mai folositor, nu le-a primit asemenea propuneri ci ia trecut pentru acele pogoane în rîndul fruntașilor, această urmare găsindu-să iarăși neasemănată cu legiuirea i-a dezaprobat hotărîndu-se a se despăgubi de aceia ce le-a lucrat privindu-i ca fruntași deși sînt numai vreo 3—4.

5. Iea. În pricina erbăritului ce reclamă că le cere pentru mînzați, n-au dovedit nici o urmare ațăsătoare (sic).

Cea mai mare pricină de reclamație este însă că locuitorii, avînd toți trebuința de prisoase, arendașul în temeiul slobozenii noi(i), legiuri, le cere prețuri foarte mari și mult mai urcate decît în ani(i) trecuți precum spre pildă din arăturã și fînețe din zece le cere patru, și cite o zi de lucru pe pogon; iar pentru

izlaz osebind pe cel de prisos peste pogoanele hotărîte pentru vitele legiuite, le pretinde pentru oricite vite vor băga în acel loc fără epsepție (sic), cite lei cinci de una, sau cite lei doi și jumătate și osibit să-i mai facă fiecare sătean cite opt zile de lucru cu vitele lor, iar ori care nu vor avea vite cu miinile. După toată stăruința și îndemnările făcute arendașul a fost cu neputință a se îndupleca să primească prețul de lei 3 parale 30 pe care săteni(i), se mulțumii a da de fiecare vită.

Văzîndu-se atît de strîmtorați, mai ales că această plată ajunge și pe vitele legiuite căci singuri ne-au arătat că vor primi să le plătească, asemenea fără nici o cîrtire nefiînd ei obicinuiți a le mărghiini în legiuitele pogoane de izlaz.

Asupra acestor împrejurări de învoială, neavînd subtiscălitul nici un te-meiu de vreo urmare, m'am mărghinit numai a pune îndatorire arendașului a lăsa un drum slobod de patruzeci stinjeni pînă acest izlaz, că dacă vor voi să poată trece locuitori(i), cu vitele la învecinatele moșii; iar ei au rămas foarte nemulțumiți, căci li să pricinuieste mari anevoințe.

Aceasta fiind rezultatul poruncitei cercetării, să supune plecat C(institului) Departamentul spre cuviincioasa punere la cale adăogîndu-se că s-a îndatorat arendașul a plăti și progonul subtiscălitului și al orînduitului cinovnic trimis în urmă, spre amărunta (sic) socotire a sătenilor, precum mai sus se arată.

Cirmuitor N. Racoviță

M. Hristodoreanu

Anul 1852, luna aprilie 30.“

*Arh. St. Buc., Min. de Interne, div. Ad-tive, inv. 314, ds. 156/1851, f. 11—12.*

#### DOCUMENTUL nr. 2

(1858, aprilie 13 — Comișani). Actul de învoială cu locuitorii din Comișani, depus de arendașul moșiei, Ghiță Vameșu, în numele proprietarului, Ion Micălescu, la cancelaria sfatului sătesc Comișani, județul Dimbovița

#### „Înscris de învoială

Noi lăcuitori(i) satului Comișani ce(i) mai jos ne iscălim, după proprietatea dumnului cruceru Ion Micălescu avînd în vedere legiuirea în ființă și poruncile înaltei stăpîniri, privitoare la drepturile reciproce dintre noi cu dumnului proprietaru, după cum și condițiile ce ni s-au depus în cancelaria satului.

Adunîndu-ne și chibzuîndu-ne ne-am hotărît ca să urmăm în cinci ani viitoru de la Sfîndu(l) Gheorghe viitoru înainte, condițiile de mai jos se vor însemna fiecare anume și după care am și intrat în a lor punere în lucru, fără vreo abaterere, căci după smăcinările ce am avut și noi locuitori(i) cu dumnului proprietaru, învoîndu-ne, orice parte a nu se va ținea de această legătură, vor fi răspunzători pagubii lor ce s-ar pricinui din asemenea împrejurare.

Art. 1-*iu*. Mai întîiu vom începe a ni să da pogoanele legiuite fi(i)ecărui, în două locuri multu trei, adică cele de arătură parte peste gîrlă și parte dinco(a)ce de gîrlă, care le vom avea neschimbate în cinci ani cele de finu asemenea unde se va găsi de cuviință, cît și va mai putea adunate și legate unul de altu intrînd și ceva petice de crîng ce s-ar întîmpla printre ele, din care în anul acesta din-tîiu nu vom da nici o dijmă și înurmă, după ce se vor regula, rămîinînd la o parte(le) trebuințele no(a)stre ni să va da tot nouă cu orînduială din partea proprietății, pentru care vom da precum mai la vale se arată.

Art. 2. Cele 22 de zile după leguire, să le lucrăm în natură, după starea fiecărui locuito(r).

**Art. 3.** Pentru pristosul (sic) de izlazu ce avem deosebindu-să de acele al lăzurenilor pe în spatele de după Cinici, să avem a plăti dijma de fiecare vită mare în care intră și cele de un an înainte peste cele legiuite cite lei cinci de una oae(i) sau capră în care intră și miei doi, unu, cite parale treizeci și de rîmător cite lei trei, să facem și cite un transportu de fiecare lăcuioru la București cu oricite vite trăgătoare vom avea, iar la netrebuință ce le vom plăti pent(ru) patru boi lei patruzeci și pent(ru) doi boi lei treizeci, dindu și cite patru găini de fi(i)ecare locuitoru pent(ru) trebuința proprietăți(i).

**Art. 4.** Pentru otava miriștilor, a livezilor, după ridicarea finului și a porumbiștilor, după ridicarea productelor, vom plăti cite lei doi de vită trăgătoare și cite parale treizeci de oae sau capră.

**Art. 5.** Din locurile de arătură legiuite, vom da dijma cite douăsprezece banițe porumbu stuleți bun, cu banița obișnuită de douăzeci doă oca de fiecare pogon și cite trei oca fasole, iar și de pogon, adusă la conacul proprietății.

Cîndu se vor cere, folosindu-ne noi de coceni de dovleci și de vremea cînd vom voi a le culege.

**Art. 6.** Din pogoanele legiuite de fîn, vom da din cinci una, iar altu nimicu.

**Art. 7.** Pentru oricite locuri de prisoase ni să va da, din orice sămănătură vom pune pă ele să dăm din porumbu dijma îndoită și din grîu asemenea, precum și din locurile ce vor fi mîncate și vom pune mei, să dăm din cinci una și cite patru zile cu mîinile de fiecare pogon, ce va voi a-l sădi.

**Art. 8.** Fiecare lăcuior ce ardem varu pe această moșie pentru negoțul nostru, ne îndatorăm a plăti cite lei do(u)oăzeci și patru pă anu, fără altă îndatorire.

**Art. 9.** Pentru toate foloasele ce mai pri(i)mim peste cele de mai sus coperinse precum primăvărat vitelor, tăiatu de mărăcinj pentru ogrăzile no(a)stre, pentru învelișu de țipirig după marginile izlazurilor, nesticindu-le din livezi și papora, ne îndatorăm ca fiecare lăcuior să lucrăm pă seama propriității, cite un pogon de porumbu, adică : să-l arăm, să-l semănăm cu sămînța no(a)stră, să-l săpăm de două ori, să-l culegem și să-l aducem la pătulu propriității pentru care ni să va ține cite lei treizecipatru de pogon, folosindu-ne noi de coceni(i) și de dovleci(i) se vor produce.

Pentru sămînța și prisos de muncă îndatorindu-ne însă fiecare a-l muncii la vreme, ca nu din lenevie să pricinuiască pagubă, că unii ca aceștia vor fi împlinitori, iar la cîți nu să vor ajunge asemenea pogoane vom plăti pentru nemunca unui pogon cite un icușaru.

**Art. 10.** Pentru un pogon de grădină de zarzavaturi, vom plăti cite lei șaizeci în No 60, fără altă dijna.

**Art. 11.** Cînd vor rodi prunii vom fi datori a protimisi propriitatea, dindu-le cu zece lei mai jos la suta de vedre borhot, din ce(e)a ce se va face, rup-toare învecinatele moșii pe jumătate.

1858 apri(ili)e 13<sup>ca</sup>

⟨Urmează 107 semnături ale locuitorilor din Comișani⟩

„Sfatul sătului Comișani

După rugăciunea ce au făcut cei dintr-această înscrisă învoială, prin chiar viul lor grai, că iscăliturile sînt adevărate, cu primirea și mulțumirea lor. Se adeverează și de sfat, cu punerea pecetii ca să aibă întocmai urmare.

L.S.

Ștefan Cristea  
Badea Ștefan  
Dumitru Păuna  
Scri(itor) I. Pascu

Deputați

Anul 1858 apri(lie) 13<sup>ca</sup>

## DOCUMENTUL nr. 3

1863 martie 6, Gura Șuții. Condițiile de învoială cu locuitorii din Gura Șuții, depuse de arendașul moșiei, Vasile Hristodolu la Consiliul Comunei Gura Șuții, județul Dimbovița

## „Învoială

Fiindcă din partea Sf. Mînăstiri nu sã aflã nici o condiție, prin care sã reguleze chipurile învoirii între locuitori și arendași, care sã serveascã în termenu arenduirii pe cinci ani, și prin contractu de orenduire se prevede lãsatã la dispoziția subscrisului, a merge conform legiurii proprietãții, cã cum mã voi putea învoi.

În puteria cãreia subscrisul depune aceastã învoialã la consiliu comunei în conformitatea § 2 și 5 din zisa legiuire regulîndu-se în chipul urmãtor.

1. Pentru locurile de arãturã peste cele legiuite, fiindcã nu se aflã chiar pentru îndestularia subscrisului, care din locuitori va primi (sã cã) asemenea prisoase, va veni a le însemna în luncã, a scoate și rãzo(a)re de mãrãcini, și pentru care are a-mi da în arãturã, din ceia ce s'o face, din cinci una, și de fiecare pogon cite douã zile cu mîinile și cite doui pui de gãinã.

2. Pentru fiecare pogon de cositurã, va da din douã copiți una, și cite trei zile cu mîinile de fiecare pogon.

3. Asemenia și pentru locurile de tutun imi va da de fiecare prãjinã, cite lei trei parale douã.

Deci sau din trei șire unu, pãsindu-le la curte.

4. Precum asemenia și pentru cînipã și in imi va plãti de fiecare prãjinã, cite lei trei, parale douãzeci, sau chiar trei mãnuși una, meliãtatã însã.

5. Pentru prãjinile de prisos de prin grãdinile din împrejurimea cas(i) im(i) va plãti asemenea de fiecare prãjinã, cite lei doui parale zece.

6. Pentru vitele de prisos, are a primi de fiecare vitã mare, cite un pogon de izlaz pînã la No de 18 vite mari, socotindu-se dreptu șase oii o vitã mare și mînzați doui unu, iar mieii intrã în no. oilor. Și pentru aceste vite sã-mi plãteascã, cite lei cinci, de fiecare capu, și cite o zi de lucru cu mîinile, sau dupã legiuire, sau de la rãsãritul so(a)relui pînã la apus. Cite o litrã de unt(u) și pentru douã vite, un pui de gãinã, iar dacã va intra și — cele legiuite la trei vite, un pui.

7. Pentru cai im(i) va plãti de fiecare calu cite opstsprezece pentru cei de prisos, iar fiind și cei legiuiți cite lei cinsprezece.

8. Voind însã dupã ridicarea bucatelor, sã bage vitele atit cele de prisos cit și cele legiuite peste toa(tã) întinderea moșii prin Suhatu de la Sperictu, cit și în cele din luncã imi va plãti de fiecare vitã mare cite lei zece și o zi de lucru cu mîinile, peste toate vitele.

Iar pentru oii, va da de fiecare de cite lei doui și cite o litrã brînzã, iar cei ce au puține oii im(i) va plãti cite lei doui par(ale) douãzeci de oae.

9. Pentru rimãtori, im(i) va plãti asemenea, cite lei douã par(ale) douãzeci de fiecare rimãtor scutîndu-se cite unu, pentru care va aduce limba și mușchiu.

10. Findcã locuitori(i), sã bucurã dã cel(l)e mai sus descrise foloase, im(i) va da de fiecare familie cite trei pui de gãinã.

11. Voi fi slobod a bãga în izlazu de prisos (de se) vor învoi, de nu se vor învoi și cu vitele legiuite, iar învoindu-se și cu acelia voi bãga numai patru sute cincizeci vite mari și trei vite mãrunte, spre a nu se mai plînge locuitori(i), cã nu au vitele lor ce sã mince precum au fostu anu trecut.

12. Pentru duzi de prisos, va da din cinci una, iar din cei legiuiți, din zece unu.

13. Din pruni, meri, peri, nuci și gutui și altele imi va da din zece unu.

14. Numãrãto'ria vitelor mari va fi la Sfîntu Gheorghe, iar a vitelor mãrunte la întiiu de iuniu.

15. Pășunăria lor însă va fi(i) peste toată întinderea aceștii moșii de la Sfîntul Gheorghe și pînă la întiu de marte.

16. Nu va fi slobozi locuitori(i), a băga cînipa să se tope'scă în lacu fîntini(i) din islașu, informîndu-mă că din aceasta cauză, bînd vitele apă se bolnăvescu, căci la din contra, oricîtă cînipă să va găsi băgată, se va face contravent.

17. Adăogîndu-se că decă din locuitori nu se va istori la venirea socoteli(i), a fiecărui ași da drepturile proprietăți(i), atunci toți acei datori, cu vite se va plăti, avînd sau încărcînd transporte la Giurgiu sau Olte(l)nița, șiinduli-se în semă prețurile de lei șase par(ale) douăzeci de sută, ori cu douăzeci par(ale) mai jos, după cum va plăti alții, iar cei cu miinile va face zile prin brațu, oricîte im(i) va trebui pînă se va răfui fiecare.

18. Vitele se va băga în luncă, însă la partia țarini(i) și oricîte vite se va găsi fără clopote, să se ologească. Această invoială, va servi contorm contractului de arenduire, adică în cursu de cinci ani de astăzi înainte.

1863 martie 8

«Iscă(li) Arendași Vasile Hristodolu»

